

DUCHOVENSÁ SLUŽBA

v Církvì **československé husitské**

TOMÁŠ BUTTA

DUCHOVENSÁ SLUŽBA

v Církví československé husitské

Tomáš Butta

DUCHOVENSÁ SLUŽBA

v Církvi československé husitské

ThDr. Tomáš Butta

Sazba a obálka: Ing. Pavel Blažek, jpb

Jazyková korektura: Mgr. Jana Krajčíříková

Technická spolupráce: Bc. Jarmila Brynychová

Lektoroval: Mgr. Jan Kohout, Ph.D.

Tisk: Josef Sedláček Sprint Servis

Počet stran: 110

Vydala Církev československá husitská v edici
Blahoslav

Vydání první Praha 2023

Copyright © Tomáš Butta

ISBN: 978-80-7000-191-2

Foto na obálce Miroslav Novotný – Člověk a Víra.

*Publikace vychází jako studijní text k církevním
zkouškám.*

Obsah

Úvodní slovo	7
1. Kněžství ve svědectví Bible a v dějinách církve	9
1.1 <i>Kněží ve svědectví Starého zákona</i>	9
1.2 <i>Novozákonní kněžství</i>	9
1.3 <i>Služby a vedení církve v novozákonní době</i>	11
1.4 <i>Kněžství v raném křesťanství a u církevních otců</i>	12
1.5 <i>Duchovenstvo ve středověké církvi</i>	15
1.6 <i>Služebníci slova v hnutí valdenských</i>	15
1.7 <i>Kněz a jeho poslání podle Jana Husa, v husitství a české reformaci</i>	16
1.8 <i>Služba slova a svátostmi v reformaci</i>	18
1.9 <i>Pojetí kněžského úřadu v římském katolicismu</i>	18
2. Kněžská služba a její pojetí v Církvi československé husitské	21
2.1 <i>Svátost svěcení kněží v pohledu dr. Karla Farského a v usnesení I. sněmu CČS(H)</i>	21
2.2 <i>Svátost kněžského svěcení podle Základů víry CČSH</i>	23
2.3 <i>Průběh obřadu svěcení kněží podle Farského Agendy a současné Agendy CČSH</i>	23
2.4 <i>Kněžská služba a liturgie</i>	24
2.5 <i>Ordinovaná služba v ekumenickém dokumentu z Limy a pojetí kněžství v CČSH</i>	26
2.6 <i>K pojmům ordinace a svěcení</i>	29
2.7 <i>Svátost kněžského svěcení v Římskokatolické církvi a evangelická ordinace</i>	30

3.	Výchova a vzdělávání duchovních	35
3.1	<i>Příprava k církevní službě v počátcích křesťanství</i>	35
3.1.1	<i>Výchova služebníků evangelia podle novozákonního svědectví</i>	35
3.1.2	<i>Svědectví koncilů o ustanovování služebníků v církvi</i>	35
3.1.3	<i>Osobní vztah mezi apoštolem a jeho žákem a výchova příkladem</i>	36
3.2	<i>Příprava ke kněžskému úřadu ve středověku</i>	38
3.3	<i>Odkaz reformace pro vzdělávání a výchovu duchovních</i>	39
3.4	<i>J. A. Komenský o výchově kazatelů</i>	40
3.5	<i>Seminář v Římskokatolické církvi a teologie pro laiky</i>	42
3.6	<i>Příprava ke kněžství v Církvi československé husitské</i>	44
3.7	<i>Z historie bohoslovecké koleje a výchovy v CČSH</i>	45
3.8	<i>Ke koncepci a zásadám bohoslovecké výchovy</i>	49
3.9	<i>O studiu teologie, statusu bohoslovce a službě v církvi</i>	52
4.	Úkoly faráře podle Řádu duchovenské služby Církve československé husitské se stručným prakticko-teologickým komentářem	55
4.1	<i>Význam řádu a pravidel pro duchovenskou službu</i>	55

4.2. Řád duchovenské služby v Církvi československé husitské	55
4.3 Farář a jeho úkoly – liturgické, katechetické, pastorační, diakonické a organizační	57
4.3.1 Liturgická služba	57
4.3.2 Biblické vzdělávání a katechetická činnost	62
4.3.3 Pastorační vedení a duchovní péče	64
4.3.4 Diakonická a sociální práce	65
4.3.5 Organizační a administrativní úkoly	66
4.3.6 Povinnosti a práva faráře	67
4.3.7 Úkol budovat náboženskou obec a schopnost spolupracovat s druhými	67
5. Teritoriální duchovní správa a kaplanská služba ve společnosti	69
5.1 Společensko-politická změna a nové pojetí duchovní služby	69
5.2 Služba faráře v obci a kaplana ve specifických oblastech – jejich rozlišení a vztažnost	70
5.3 Ideová východiska a teologické předpoklady kaplanské externí služby	71
5.4 Spolupráce mezi demokratickým státem a církvemi	73
Přílohy	75
Z dokumentů a řádů Církve československé husitské vztahujících se k duchovenské službě a formaci bohoslovců	
Příloha č. 1 – Základy víry CČSH o svátosti kněžského svěcení	75

<i>Příloha č. 2 – Příprava ke kněžské službě v CČSH podle Pastorálních pravidel ke svátostem</i>	<i>77</i>
<i>Příloha č. 3 – Koncepce a zásady spirituální formace bohoslovců Církve československé husitské</i>	<i>80</i>
<i>Příloha č. 4 – Status bohoslovce – směrnice</i>	<i>88</i>
<i>Příloha č. 5 – z dokumentu VIII. sněmu Služby v církvi</i>	<i>92</i>
<i>Příloha č. 6 – z Řádu duchovenské služby CČSH o povinnostech a právech faráře</i>	<i>93</i>
<i>Z pramenů a literatury</i>	<i>97</i>

Úvodní slovo

Publikace *Duchovenská služba v Církvi československé husitské* je vzdělavatelská příručka, která je určena pro bohoslovce a duchovní. Byla vytvořena jako studijní text pro církevní zkoušky a tematicky navazuje na publikace *Pastorační péče v církvi* (2017) a *Témata z duchovenské praxe* (2018).

V Církvi československé husitské se tématu duchovenské služby věnovali ve svých prakticko-teologických přednáškách a pracích Otto Rutrle a Milan Salajka i další teologové a učitelé.

Tato publikace obsahuje v první části biblicko-historický přehled o kněžské službě v církvi. Ve druhé části je přiblížena duchovní služba v Církvi československé husitské a její pojetí se zřetelem k ekumenickému kontextu. Třetí část je soustředěna na výchovu a přípravu duchovních. Čtvrtá část je stručným prakticko-teologickým komentářem k úkolům faráře podle *Řádu duchovenské služby CČSH*. Pátá část otevírá problematiku teritoriální pastorační a kaplanské služby ve specifických oblastech a naznačuje jejich rozdílnost i vzájemnou vztažnost.

V příloze jsou uvedeny některé dokumenty a úryvky z řádů Církve československé husitské, které se vztahují ke službě farářů a duchovních, ale i formaci bohoslovců.

Pro podrobnější studium i hlubší promýšlení a chápání kněžské služby jsou v závěrečném seznamu uvedeny prameny a literatura.

Přeji Boží milost ve studiu a modlitbě všem, kteří na základě Kristova povolání a jeho darů přijímají duchovenskou službu v církvi anebo se na ni připravují.

Srpen L. P. 2023

Tomáš Butta

1. Kněžství ve svědectví Bible a v dějinách církve

1.1 Kněží ve svědectví Starého zákona

Kněží tvořili zvláštní, oddělenou třídu, a to nejen u Židů, ale i u pohanských národů – Egypťanů, Řeků, Římanů a dalších. Kněz byl **prostředníkem mezi Bohem a lidmi**. Po zřízení příbytku – stanu setkávání bylo v Izraeli kněžství organizováno a stalo se výsadou potomků z kmene Lévi (Ex 40,12-15). Izraelští kněží měli tři hlavní povinnosti: 1. orákulum /věštění a zjišťování Boží vůle/, 2. vyučování lidu Božím zákonu, 3. obětní služba ve svatyni (srov. Dt 33,8,10).

Kněz byl připomínkou Boží svatosti a dokonalosti (Lv 21,16-24). Existovalo 142 vad, které činily uchazeče pro kněžství nezpůsobilým. **Obřad posvěcení kněží**, který byl spojen s přinášením obětí a symbolickými úkony, je popsán v Ex 29 a Lv 8. V čele služebníků ve svatyni stál nejvyšší kněz – velekněz, jenž byl uveden ve svůj úřad zvláštním pomazáním (Lv 8,12). V období trvání prvního a druhého chrámu vzrostl v Izraeli význam kněžské služby. Kněží pronášeli kněžské požehnání (Nu 6,24-26). Později nahradila kněze autorita zákoníků – vykladačů Zákona. Pádem jeruzalémského chrámu v r. 70 po Kr. zaniká v Izraeli obětní služba kněží.

1.2 Novozákonní kněžství

V Novém zákoně je zdůrazněno, že **Ježíš Kristus** jako Boží autorita sám povolává do služby pro své království (Mk 1,16-20 – povolání učedníků). Nejprve vy-

volil 12 **apoštolů** (Mk 6,7-9; Mt 10,1; L 6,13). Dále Ježíš vyvolil **širší kruh učedníků** /sedmdesát/, které posílal po dvou (L 10. kap., srov. Nu 11,16). Vzkříšený Kristus dává svým učedníkům úkol i zaslíbení své přítomnosti (Mt 28,19-20). Apoštolská misijní služba – získávat pro Krista a jeho království – je základní funkce církve. **Všichni v novozákonní obci se podílejí na apoštolátu**, nesou svědectví o přítomnosti pravého a živého Boha v Kristu.

V prvokřesťanských sborech není patrné vnější dělení na kněze a laiky, ale vnitřní členění podle darů Ducha svatého – charismat (1 K 12. kap.). Ježíšova služba zakládá službu všech věřících. V novozákonních obcích byly nejrozmanitější funkce a služby. Vedle 12 **apoštolů** bylo zvoleno 7 **jáhnů** (Sk 6,1-7). V čele sborů stáli **presbyteři** (Sk 14,23; 20,11). Místo označení presbyter /řecky *presbyteroi* – starší/ je ve Sk 20,28 užito názvu **biskup** /řecky *episkopoi* – dozorcí, strážci/. Ordinace – uvedení do služby se podle novozákonního svědectví uskutečňuje vzkládáním rukou a přímluvnými modlitbami (Sk 6,6; Sk 13,3; 2 Tm 1,6; 1 Tm 4,14).

V novozákonní obci chybí úřad **kněze**. Křesťané pochopili, že Kristova jedinečná sebeoběť naplňuje a zároveň ruší židovský obětní systém (srov. tzv. kněžská christologie v listě Židům – Žd 4,14 až 5,10, 7.-10. kap.). **Ježíš Kristus je jediný prostředník mezi Bohem a lidmi** (1 Tm 2,5n). Kněžství v novozákonní církvi není zrušeno. Všichni jsou naopak povýšeni do kněžského stavu a mají přístup k Bohu. Symbolicky to vyjadřuje roztržení chrámové opony při Kristově smrti (L 23,4). Novozákonní kněžství je náročné, neboť místo před-

mětných obětí má křesťan přinášet osobní oběť – sebe sama. Celý život křesťana je chápán jako bohoslužba (Ř 12,1). **Všeobecné kněžství** je zdůrazněno v Novém zákoně zejména v 1. listě Petrově (1 Pt 2,1-10) a knize Zjevení (Zj 1,6).

1.3 Služby a vedení církve v novozákonní době

Na počátku křesťanské církve koexistovaly **dva prvky vedení církve**. Jednak zde působily charismatické autority učitelů, proroků, apoštolů a evangelistů (srov. Ef 4,11) a vedle nich se uplatňovaly přirozené místní autority otců rodin a majitelů rodin (Ř 16,3-15). Shromáždění pravděpodobně řídil představitel a majitel domu, ale mohla to být i žena, jako byla Lydie ve Filipech (Sk 16,14.40) nebo Nymfa v Laodicei (Ko 4,15) (Kunetka F., *Eucharistie v křesťanské antice*. Olomouc 2004, s. 14) či představitelka domu. Autoritu však mělo v té době celé shromáždění církve, které o služebních a jejich hodnověrnosti a způsobilosti rozhodovalo (Sk 6,5; Did 11-13).

Služba presbytera a biskupa v Novém zákoně místy splývají a tyto funkce jsou zaměňovány. I Irenej z Lyonu ve 2. století zaměňuje funkce biskupa a presbytera. Z hlediska novozákonní vědy presbyterní uspořádání pocházelo z prostředí palestinského židovství, zatímco episkopální zřízení z helenistických spolků (Pokorný P.; Heckel U., *Úvod do Nového zákona*. Praha 2013, s. 707). U církevního otce Jeronýma se setkáme v jeho pojetí kněžství s tím, že mezi biskupy a presbytery nečiní rozdíl a na základě biblických textů (zejména Sk 20,28 a Tt 1,7-9) tyto dvě služby ztotožňuje. Podle

2. Kněžská služba a její pojetí v Církvi československé husitské

2.1 Svátost svěcení kněží v pohledu dr. Karla Farského a v usnesení I. sněmu CČS(H)

Otázka svěcení kněží byla pro novou církev od počátku velmi živá, neboť kněžská služba byla v jejím poslání a liturgickém životě významná. Snaha získat biskupské svěcení od Srbské pravoslavné církve měla však za následek tzv. pravoslavnou krizi, která probíhala v letech 1920–1924. Byla ukončena sněmem v roce 1924 a jeho rozhodnutím v otázce svěcení kněží. Návaznosti na historickou apoštolskou posloupnost jednáním se Srbskou pravoslavnou církví nebylo Církví československou dosaženo, neboť bylo podmíněno zřeknutím se vlastní reformační a modernistické cesty. V roce 1922 charakterizoval dr. Karel Farský svátost svěcení kněžstva takto: „Svěcení je posvátný úkon, kterým církev pověřuje osoby způsobilé a osvědčené k apoštolské činnosti na díle Kristově“ (*Stručný výklad náboženské nauky. In: Zpěvník písní duchovních Církve československé. Praha 1922, cit. s. 211*).

Na prvním sněmu Církve československé (husitské) v r. 1924 podal dr. Karel Farský podrobný referát na téma *Svěcení a zřizování duchovních CČS* (*Farský Karel, Svěcení a zřizování duchovních CČS. In: Zpráva o I. řádném sněmu Církve československé. Praha 1924, s. 153–177*). V něm vyjádřil přesvědčení, že pravomoc světit kněze přechází na církev samu, neboť je Kristovým lidem, sborem Páně. V referátu říká: „Odstoupi-

li jsme z pravomoci papežské a zřídili jsme si církev vlastní. Tím však přešla veškerá svrchovaná pravomoc církevní na naši církev samu...“ (*Tamtéž, cit. s. 175*). Církev československá husitská podržela svátost kněžského svěcení, avšak s **vlastním porozuměním této službě v návaznosti na prvokřesťanství a tradici české reformace**.

Biblickým zdůvodněním takového postupu bylo Farskému svědectví o této **prvokřesťanské praxi** v knize Skutky apoštolů ve 13. kapitole (Sk 13,1-4). V antiošské církvi se uskutečnilo „oddělení“ Barnabáše a Pavla ke službě vzkládáním rukou a modlitbou (*Tamtéž s. 172*). Dalším argumentem pro K. Farského z prvokřesťanské doby bylo, že se zpočátku nerozlišovalo mezi presbyterem a biskupem a tyto funkce splývají a jsou zaměňovány. K otázce svěcení biskupů Farský říká: „Nemáme za to, že úřad biskupský je zvláštní svátost, naopak, jsme přesvědčeni z Písma svatého i praxe církve katolické nevyjímajíc, že biskupské svěcení je úkon pravomoci, kterým církev zmocňuje kandidáta k dozorčí činnosti nad životem církevním určitého okruhu“ (*Tamtéž, s. 173*). Z **tradice české reformace** se Farský ve svém referátu zabýval kněžstvím u novoutrakvistů podle České konfese a v Jednotě bratrské, která měla jak kněze, tak i biskupy (*Tamtéž, s. 166*).

Na základě Farského referátu byla sněmu předložena a schválena rezoluce naukového výboru, kde je definována tato svátost jako „svěcení kněžstva kněžstvem za účasti staršovstva církve po způsobu a v duchu starokřesťanském z doby apoštolské“

s odkazem na 13. kapitolu knihy Skutky apoštolů (Sk 13,1-5) (*Zpráva o I. řádném sněmu Církve československé. Praha 1924, s. 51*). První sněm Církve československé v roce 1924 současně schválil také návrh naukového výboru *Řád zřizování biskupů a svěcení duchovních* a uvedl jej do praxe (*Řád zřizování biskupů a svěcení duchovních. In: Zpráva o I. řádném sněmu církve československé, Praha 1924, s. 177–190*).

2.2 Svátost kněžského svěcení podle Základů víry CČSH

Způsob svěcení kněží teologicky zdůvodňují Základy víry Církve československé husitské tak, že **nositelem plného Kristova kněžství je Boží církve** (*ZV CČSH, ot. 344*). Boží církve **přenáší služby na svěcence** a pověřuje je tak zvláště konáním bohoslužeb, hlásáním Slova Božího, vysluhování svátostí a pastýřskou službou (*ZV CČSH, ot. 345*). Celek Božího lidu představují a zastupují kněží i laici, kteří se podílejí na této svátosti. Služba svátostného kněžství nestojí v protikladu ke kněžství obecnému, ale je zvláštní účastí kněžské služby, která vyžaduje **zvláštní charismata a zvláštní kvality**, mezi kterými je vyzdviženo především teologické vzdělání (*Vogel J., Církve v sekularizované společnosti (studie k husitské ekleziologii). Brno 2005, s. 201*).

2.3 Průběh obřadu svěcení kněží podle Farského Agendy a současné Agendy CČSH

Obřad svěcení kněží podle Agendy dr. Karla Farského, vydané v roce 1927, se koná v rámci liturgie

nedávno přistoupili k víře z pohanství, byli jen krátký čas katechumeny a hned na to byli svěceni na kněze nebo biskupy. V 2. pravidle Nicejského koncilu je stanoveno: „Ježto mnohé se stalo z nutnosti nebo jiných pohnutek lidských a nikoli podle pravidla církevního, že lidé, kteří nedávno přistoupili k víře z pohanství, a byli krátký čas katechumeny, brzy jsou přiváděni k duchovní očistě a ihned po křtu svěceni na biskupy nebo kněze, uznává se správným, aby se takto nepostupovalo“ (*Pravidla všeobecných a místních sněmů i sv. otců pravoslavné církve, přel. A. J. Novák, vyd. Pravoslavná církev v Československu 1955, cit. s. 32*).

Koncilní pravidlo se odvolává na pastorální epištolu 1 Tm 3,16, kde je uvedeno, že do církevní služby biskupa nemá být uváděn nikdo hned po křtu (neofytos). Epištola Timoteovi dokládá, že existovalo určité **zkoušení** kandidátů. O jáhnech je řečeno: „Ať jsou nejdříve vyzkoušeni a potom, když jim nelze nic vytknout, ať konají svou službu“ (1 Tm 3,10). Je zde užit řecký pojem dokimazein, který byl užíván jako terminus technicus pro úřední zkoušení. V rané církvi 4. století byly například jáhenky (diakonisy) svěceny a ustanovovány až po zevrubném prověření, a to od 40 let věku (*Pravidla všeobecných a místních sněmů i sv. otců pravoslavné církve, s. 32*). Při zkoušení diaconů podle 1 Tm 3,10 stály v popředí nábožensko-etické normy.

3.1.3 Osobní vztah mezi apoštolem a jeho žákem a výchova příkladem

Pokusme se sledovat výchovné metody podle svědectví novozákonních epištol. Na výchovu budoucí-

ho služebníka evangelia mělo na jedné straně vliv celé společnosti novozákonní obce. Na druhé straně zde byl vliv staršího zkušenějšího služebníka. Tato příprava a vedení se vyznačovalo ryze **osobním vztahem** mezi nimi. Personální rozměr výchovy se zrcadlí při oslovení v epištolách. Timoteus je nazýván „milovaným synem“ (2 Tm 1,2), Titus „vlastním synem ve společné víře“ (Tt 1,4).

Žáci žili v blízkosti apoštola a měli k němu vztah osobní důvěry, jak to vyjadřuje apoštol Pavel, když říká, že s Timoteem sloužil evangeliu „jako syn s otcem“ (Fp 2,22). Tento osobní vztah vytvářel dobré podmínky pro **výchovu příkladem** (*exemplum*) a napodobováním (*imitatio*). Žák slyšel, co jeho učitel učil (2 Tm 1,13; 2,21), a viděl, jak jednal. Zmínka o této velmi účinné metodě je v 2. listě Timoteovi: „Ty však jsi sledoval mé učení, můj způsob života, mé úmysly, mou víru, shovívavost, lásku, trpělivost“ (2 Tm 3,10).

Apoštol byl v osobním i písemném styku se svým žákem a mladším spolupracovníkem, jak dokládají právě pastorální epištoly 1. a 2. Timoteovi a Titovi. Jsou jedinečným dokladem vzdělávání a vedení mladých církevních spolupracovníků v novozákonní době. Tato individuální osobní příprava a výchova přetrvávala v církvi i nadále. Například v 6. století bylo synodou ve Vaison určeno, že si **má kněz sám připravit mladé muže**, vyučit je v Božím zákoně, aby si je mohl vybrat za své nástupce. V době přípravy měli konat lektorskou službu v kostele.

4. Úkoly faráře podle Řádu duchovenské služby Církve československé husitské se stručným prakticko-teologickým komentářem

4.1 Význam řádu a pravidel pro duchovenskou službu

Církev v každé době formulovala pravidla pro duchovní správu a vyznačovala teologicko-etické normy pro ty, kteří ji vykonávají. Dokladem jsou novozákonní **pastorální epištoly**. Listy 1. a 2. Timoteovi a Titovi jsou „příručkami“ pro církevní správu a její zajišťování. Vedle řádu v křesťanské obci se zde vyskytují pravidla pro práci pastýře a presbytera, včetně popisu nezbytné kvalifikace k této službě.

V **usneseních koncilů** prvních staletí církve najdeme řadu předpisů pro vykonávání duchovní správy. Předpisy a ustanovení týkající se duchovenské služby se staly součástí **církevního kanonického práva**, jak východní, tak západní církve. Z prostředí české reformace můžeme uvést **Řád Jednoty bratrské**, vydaný v 17. století, ke kterému připojil J. A. Komenský cenné poznámky (*Řád církevní Jednoty bratří českých. Praha 1897*).

4.2. Řád duchovenské služby v Církvi československé husitské

Řád duchovenské služby Církve československé husitské se stal sněmovním usnesením z roku 1981 a nahradil starší služební pragmatiku. Jeho základní

teologické předpoklady a praktické cíle přibližuje důvodová zpráva (*Usnesení VI. sněmu CČSH*, s. 81–83). Ke vzniku tohoto řádu je nutné připomenout, že na prvním zasedání VI. sněmu CČSH v roce 1971 byl stanoven úkol vypracovat dva samostatné řády – jednak Řád duchovenské služby a jako určitá protiváha měl vzniknout Řád dobrovolné laické kazatelské služby, vycházející z obecného kněžství.

Teologickou intencí *Řádu duchovenské služby* bylo **zdůraznění vážnosti a úcty svátostného kněžství**. Je to vyjádřeno v důvodové zprávě: „Církev si hlouběji uvědomuje cenu svého kněžství a tím i více oceňuje práci a službu svých duchovních“ (*Usnesení VI. sněmu CČSH*, s. 81). Posílení významu svátostného kněžství je v Církvi československé husitské teologicky oprávněné v návaznosti na tradici české reformace, kde kněží zaujímalí klíčové postavení. Platí to nejen o utrakvistech, ale i o Jednotě bratrské. I když se ve středověkém husitství a bratrství zdůrazňovala služebná funkce kněžství, bylo přesto vysoko hodnoceno.

Samostatný řád laické kazatelské služby vypracován nebyl a jeho normy byly vloženy do přijatého Řádu duchovenské služby z roku 1981. Tím byl původní záměr zdůraznit svátostné kněžství do jisté míry zastřen. Kazatel v Církvi československé husitské není svěceným duchovním, ale je pověřeným laikem. **Duchovním je v pravém slova smyslu jáhen, kněz a biskup**. V rámci VIII. sněmu Církve československé husitské byly vyjasňovány vztahy mezi svátostným kněžstvím a obecným kněžstvím všech pokřtěných, a mezi duchovenskou a kazatelskou službou.

Podrobněji službu duchovenskou a kazatelskou, katechetickou a pastorační definuje dokument s názvem **Služby v církvi**, přijatý na VIII. sněmu v roce 2014 (*Služby v církvi. In: VIII. sněm Církve československé husitské. Průběh, dokumenty, poselství. Blahoslav Praha 2014, s. 24–34*). Principy duchovní správy jsou stanoveny v Ústavě, která byla přijata na 3. zasedání VIII. sněmu v roce 2002. Duchovním je ten, kdo přijal jáhenské nebo kněžské svěcení. Na duchovenské službě se ve vymezeném rozsahu podílejí: kazatel, katecheta a pastorační asistent (*Ústava CČSH čl. 10 a čl. 11*). Současný **Řád duchovenské služby** byl na základě nového zpracování schválen církevním zastupitelstvem v roce 2004 a následně po novelizaci na 4. zasedání VIII. sněmu v roce 2005, a od té doby prošel několikrát dílčími novelizacemi.

4.3 Farář a jeho úkoly – liturgické, katechetické, pastorační, diakonické a organizační

4.3.1 Liturgická služba

Jistě není nahodilé, že na prvním místě je v *Řádu duchovenské služby CČSH* mezi právy a povinnostmi faráře **konání bohoslužby**, respektive její vedení (3. a). Právě bohoslužba je srdcem života náboženské obce i služby kněze, který koná svoji službu Bohu i lidem. Bohoslužba je veřejný i osobní projev oslavy Boha a současně je prostředkem náboženské komunikace – zvěstování Božího slova, přednášení modliteb a slavení svátosti večeře Páně. Tato trojí stránka bohoslužby vyžaduje od kněze přípravu jak exegeticko-homiletic-

5. Teritoriální duchovní správa a kaplanská služba ve společnosti

5.1 Společensko-politická změna a nové pojetí duchovní služby

Od faráře se v období totalitního režimu před rokem 1989 očekávalo výhradně **působení „uvnitř“ církve, která byla izolována od společnosti**, jež byla určována protináboženskou a proticírkevní ideologií oficiálně prosazovaného ateismu. Výjimkou byla tzv. mírová práce, která však byla poznamenána spoluprací s totalitním režimem. Počítalo se s tím, že církve budou mít ve společnosti jen své dočasné místo, než odejde nejstarší generace věřících. S nejstarší generací odejde i náboženská víra, s níž se v nové „vědecké“ době nepočítá a do které se nehodí. Stejně tak se do této ateisticky zaměřené společnosti, vytěsňující náboženství a církve, nehodil ani farář.

Dějiny se však vyvíjely jinak, a naopak po roce 1989 se pro církve otevřela nová možnost působit ve společnosti a veřejnosti vzhledem k uplatňované náboženské svobodě v demokratické společnosti. Politická a společenská změna v roce 1989 přinesla i **nové pojetí služby faráře a duchovního**.

To se projevilo mimo jiné na základě dohod a úprav právních předpisů působením v **armádě** (*Tretera, Horák, Konfesní právo, s. 201–210*) a ve **vězeňství** (*Tamtéž, s. 211–216*). Postupné včleňování kaplanské služby a její kladné přijímání bylo dáno především osobnostmi jejich prvních nositelů. V armádě to byli: Jan Dus z Čes-

kobratrské církve evangelické a Tomáš Holub z Římskokatolické církve (J. Dus, T. Holub, *Hledání cesty. Vzpomínky na obnovování duchovní služby v resortu Ministerstva obrany, Praha 2013*) a ve vězeňství Bohdan Pivoňka z Českobratrské církve evangelické (Pivoňka Bohdan, *Duchovní služba v postkomunistickém vězení aneb ohlédnutí za dvacetiletím Vězeňské duchovenské péče. Středokluky 2018*). Postupně se však kaplanská služba začala rozvíjet také v dalších resortech: u **policie, v hasičském záchranném sboru, ve školství** a ve **zdravotnictví** i jinde.

5.2 Služba faráře v obci a kaplana ve specifických oblastech – jejich rozlišení a vztažnost

Na konferenci kaplanů ve specifických oblastech, která se uskutečnila dne 14. 10. 2022 v Emauzích, vyslovil prof. Tomáš Halík názor, že budoucnost křesťanství bude patřit spíše externí kategoriální pastoraci, zatímco tradiční služba faráře ve farnosti bude ustupovat a síť farností bude řídnout. V rámci diskuse, kde byli zástupci jak České biskupské konference, tak i Ekumenické rady církví, byl společně sdílen názor, že **kaplanská služba má mít dvě těžiště**. Jedno těžiště kaplana je v církvi a druhé v organizaci, kde působí. Kaplan ve specifických službách má mít zázemí ve vlastní církvi, která ho k této činnosti pověřuje.

Farář jako kněz působící v náboženské obci v rámci teritoriální duchovní správy je **vázán svojí službou na zcela konkrétní místo**. Tento důraz a teologické zdůvodnění nacházíme u Karla Rahnera (*Poslání a milost, s. 241, s. 258*). Je to jednak odůvodnění ek-

leziologické, kdy základním rysem církve je to, že má být místní. Má osobitost prostoru, své doby, jeho lidí, svoji specifičnost (*Poslání a milost*, s. 258). Zdůvodnění tohoto místního vymezení služby faráře je i christologické jako spojení nebeského a pozemského. Farář dostal za svůj úděl kousek chudé země, aby napomáhal k tomu, aby se stávala Božím královstvím. V konkrétním místě má „zapustit kořeny, nést na sobě jeho zvláštnost, sdílet jeho život a pozemský osud v dobrém i zlém“ (*Poslání a milost*, cit. s. 258).

K přirovnání charakteru farářské služby v obci a kaplana ve specifických oblastech může být užito **srovnání praktického lékaře a lékaře speciality**. Farář je jako praktický lékař („obvodní“), nikoli specialista. Kaplan ve specifické oblasti má být specialistou na danou oblast, kterou poskytuje speciální kurz a trvalé sebevzdělávání. Farář v náboženské obci má za úkol budovat společenství a pečovat o obec v jejím celku.

Kaplan ve specifické oblasti působí v jiné organizaci, než je církev, jeho zaměření není vázáno na vlastní církev, a dokonce ani jen na křesťany, ale **je otevřen a nablízku všem lidem**. Neboť každý člověk má spirituální potřebu (srov. Kaz 3,11). Funkce faráře je předně oikodomická, zatímco kaplan ve specifické oblasti se věnuje především individuálně pastorační. Soustřeďuje se na individuální pastorační a spirituální péči.

5.3 Ideová východiska a teologické předpoklady kaplanské externí služby

Ideová východiska a teologické předpoklady kaplanské externí služby bývají spatřovány ve vyjádření